

چکیده

انگیزه‌ها و تعاملات اطلاعاتی دانشمندان در شبکه حرفه‌ای ریسرچ‌گیت

نیما یعقوبی ملال

پژوهش حاضر با هدف شناسایی انگیزه‌ها و تعاملات اطلاعاتی دانشمندان در شبکه اجتماعی تخصصی ریسرچ‌گیت صورت گرفته است. این پژوهش با رویکردی ترکیبی (کمی و کیفی) انجام شد. جامعه این پژوهش تمامی کاربران شبکه ریسرچ‌گیت هستند و نمونه آن به دو بخش تقسیم شد. نمونه بخش کمی تعداد ۱۲۰۰ نفر (برای پروفایل‌های کاربران) و بخش کیفی تعداد ۳۰ نفر (برای مصاحبه) تعیین گردید. مصاحبه‌ها به دو صورت، حضوری برای کاربران ایرانی و رایانامه‌ای برای کاربران غیر ایرانی انجام شد. سؤالات پرسشنامه با توجه به پیشینه‌ها و اهداف این پژوهش طراحی شده به تأیید متخصصان موضوعی رسید. یافته‌ها نشان داد که اکثراً اعضای این شبکه به واسطه پیشنهاد همکاران خود با این شبکه آشنا و عضو آن شده‌اند. مهم‌ترین ویژگی شبکه علمی ریسرچ‌گیت، امکان برقراری ارتباط و تعامل در سطح ملی و بین‌المللی و امکان انتشار سریع فعالیت‌های علمی بدون نیاز به داوری است. هدف محققان در استفاده از شبکه ریسرچ‌گیت اشاعه و نمایش بهتر و بیش‌تر فعالیت‌های علمی‌شان است. علاوه بر این کاربران ایرانی به دلیل مشکلات دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی از این شبکه به‌طور قابل توجهی برای دسترسی به منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند در مقایسه با سایر رشته‌ها، محققان حوزه علوم پایه و رشته فیزیک پزشکی فعالیت‌های بیش‌تری دارند. همچنین در مجموع بیش از ۸۵ درصد کاربران موافق به استفاده از شبکه علمی ریسرچ‌گیت هستند و آن را مفید می‌دانند. آن‌ها معتقدند که فراهم شدن محیطی برای تعامل، تبادل و برقراری ارتباط و استفاده از فرصت‌های نوین موجود در سطح ملی و بین‌المللی، بهترین راه‌هایی است که از طریق آن می‌توان مؤثرترین کارایی را در این شبکه داشت.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی تخصصی، ریسرچ‌گیت، ارتباطات علمی، تعامل اطلاعاتی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ث.....	چکیده
ج.....	فهرست مطالب
ذ.....	فهرست جداول
ز.....	فهرست اشکال
أ.....	فصل نخست: کلیات پژوهش
۱.....	۱-۱. مقدمه
۳.....	۲-۱. بیان مسئله
۴.....	۳-۱. اهداف پژوهش
۴.....	۴-۱. پرسش‌های پژوهش
۵.....	۵-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش
۶.....	۶-۱. تعریف‌های عملیاتی
۶.....	۷-۱. جنبه نو بودن پژوهش
۷.....	فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش
۸.....	۱-۲. مقدمه
۹.....	۲-۲. رسانه‌های نوین
۹.....	۱-۲-۲. تعریف رسانه‌های نوین
۱۰.....	۲-۲-۲. ویژگی‌های رسانه‌های نوین
۱۱.....	۳-۲. وب
۱۱.....	۱-۳-۲. وب ۱

۱۳	..... ۲-۳-۲. وب ۲
۱۴	..... ۳-۲-۳. مقایسه وب ۱ و وب ۲
۱۴	..... ۳-۳. رسانه‌های اجتماعی
۱۵	..... ۱-۳-۳. تعریف رسانه‌های اجتماعی
۱۶	..... ۲-۳-۳. تفاوت رسانه‌های اجتماعی و رسانه‌های جمعی
۱۷	..... ۳-۳-۳. انواع رسانه‌های اجتماعی
۱۸	..... ۴-۳-۳. ویژگی‌های رسانه‌های اجتماعی
۱۸	..... ۵-۳-۳. نقش رسانه‌های اجتماعی
۱۹	..... ۴-۳. شبکه‌های اجتماعی
۲۰	..... ۱-۴-۳. تعریف شبکه‌های اجتماعی:
۲۰	..... ۲-۴-۳. ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی
۲۱	..... ۵-۳. شبکه‌های اجتماعی تخصصی
۲۳	..... ۶-۳. ریسرچ گیت
۲۶	..... ۷-۳. ارتباطات علمی
۲۸	..... ۸-۳. ارتباطات علمی در شبکه‌های اجتماعی علمی
۲۹	..... ۹-۳. پیشینه‌های پژوهش
۲۹	..... ۱-۹-۳. مقدمه
۲۹	..... ۲-۹-۳. داخل ایران
۳۰	..... ۳-۹-۳. خارج از ایران
۳۳	..... ۴-۹-۳. نتیجه‌گیری
۳۵	..... فصل سوم: روش پژوهش
۳۶	..... ۱-۳. مقدمه

- ۳-۲. روش پژوهش ۳۶
- ۳-۲-۱. پژوهش ترکیبی ۳۷
- ۳-۳. بخش کمی ۳۷
- ۳-۳-۱. جامعه پژوهش ۳۸
- ۳-۳-۲. نمونه پژوهش ۳۸
- ۳-۳-۳. نمونه گیری ۳۸
- ۳-۳-۴. ابزار پژوهش و روش گردآوری داده‌ها ۴۱
- ۳-۴-۱. پروفایل کاربران ۴۲
- ۳-۳-۵. روش تحلیل داده‌ها ۴۳
- ۳-۵-۱. تحلیل واریانس ۴۳
- ۳-۵-۲. آزمون توکی ۴۴
- ۳-۶. روایی و پایایی ۴۴
- ۳-۴. بخش کیفی ۴۴
- ۳-۴-۱. جامعه پژوهش ۴۵
- ۳-۴-۲. نمونه پژوهش ۴۵
- ۳-۴-۳. نمونه گیری ۴۷
- ۳-۴-۴. ابزار پژوهش و روش گردآوری داده‌ها ۴۸
- ۳-۴-۴-۱. مصاحبه ۴۸
- ۳-۴-۵. روش تحلیل داده‌ها ۴۹
- ۳-۴-۵-۱. تحلیل مضمونی ۴۹
- ۳-۴-۶. روایی و پایایی ۵۰
- فصل چهارم: یافته‌های پژوهش ۵۱

۵۲	۱-۴. مقدمه
۵۲	۲-۴. مشخصات جمعیت‌شناختی
۵۵	۳-۴. شاخص‌های پروفایل‌های کاربران
۵۵	۱-۳-۴. تعداد مقالات
۵۷	۲-۳-۴. نمره ریسرچ گیت
۵۹	۳-۳-۴. دنبال‌شوندگان
۶۰	۴-۳-۴. دنبال‌کنندگان
۶۲	۵-۳-۴. مشاهده مقالات
۶۴	۶-۳-۴. دانلود مقالات
۶۵	۷-۳-۴. استناد به مقالات
۶۷	۸-۳-۴. امتیاز تأثیر مقالات
۶۸	۴-۴. اهداف، انگیزه‌ها و نگرش‌ها
۶۹	۱-۴-۴. نتایج مصاحبه‌ها
۶۹	سؤال یک: چطور با شبکه علمی ریسرچ گیت آشنا شدید؟
۷۰	سؤال دو: چه انگیزه‌ای باعث شد که به شبکه علمی ریسرچ گیت بپیوندید؟
۷۱	سؤال سه: به نظر شما، آیا استفاده شبکه ریسرچ گیت برای همه می‌تواند مفید باشد؟ از چه طریق؟
۷۲	سؤال چهار: معمولاً چه نوع فعالیتی را در شبکه علمی ریسرچ گیت انجام می‌دهید؟
۷۳	سؤال پنج: کدام ویژگی‌های شبکه علمی ریسرچ گیت را بیش‌تر می‌پسندید؟
۷۵	سؤال شش: به نظر شما، شبکه علمی ریسرچ گیت چه مشکلی دارد؛ یا چه ویژگی داشت بهتر بود؟
۷۶	سؤال هفت: آیا نکته یا نظری راجع به شبکه ریسرچ گیت یا خدمات مشابه هست که بخواهید اضافه کنید؟
۷۸	فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری
۷۹	۱-۵. مقدمه

- ۲-۵. پاسخ به پرسش‌های پژوهش ۷۹
- ۱-۲-۵. آیا بین تعداد مقالات کاربران شبکه ریسرچ گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ ۷۹
- ۲-۲-۵. آیا بین نمره ریسرچ گیت کاربران شبکه ریسرچ گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ ۷۹
- ۳-۲-۵. آیا بین تعداد دنبال‌شوندگان و همچنین تعداد دنبال‌کنندگان کاربران در رشته‌های مختلف در شبکه ریسرچ گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ ۸۰
- ۴-۲-۵. آیا بین تعداد مشاهده، دانلود و همچنین تعداد استناد به مقالات کاربران در رشته‌های مختلف در شبکه ریسرچ گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ ۸۱
- ۵-۲-۵. آیا بین امتیاز تأثیر مقالات کاربران شبکه ریسرچ گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ ۸۲
- ۶-۲-۵. هدف دانشمندان در استفاده از شبکه علمی ریسرچ گیت چیست؟ ۸۳
- ۷-۲-۵. چه نگرش‌هایی در رابطه با استفاده از شبکه علمی ریسرچ گیت وجود دارد؟ ۸۳
- ۸-۲-۵. تعاملات اطلاعاتی و ارتباطات علمی دانشمندان در شبکه علمی ریسرچ گیت چگونه است؟ ۸۴
- ۳-۵. نتیجه‌گیری نهایی ۸۵
- ۴-۵. محدودیت‌ها و مشکلات ۸۷
- ۵-۵. پیشنهادهای حاصل از پژوهش ۸۷
- ۶-۵. پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی ۸۸
- منابع و مأخذ ۸۹
- پیوست‌ها ۹۶

فهرست جداول

- شکل ۳-۷. نمونه دنبال‌کنندگان و دنبال‌شوندگان در پروفایل ۴۳
- جدول ۳-۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان رایانامه‌ای ۴۶

- جدول ۳-۲. مشخصات مصاحبه‌شوندگان حضوری ۴۷
- جدول ۴-۱. تعداد مقالات بارگذاری شده در شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۵۵
- جدول ۴-۲. تفاوت تعداد مقالات بارگذاری شده در شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۵۶
- جدول ۴-۳. آزمون توکی جهت مقایسه زوجی تعداد مقالات بارگذاری شده در شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۵۷
- جدول ۴-۴. نمره‌ی ریسرچ گیت اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۵۷
- جدول ۴-۵. تفاوت نمره‌ی ریسرچ گیت اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۵۸
- جدول ۴-۶. آزمون توکی جهت مقایسه زوجی نمره‌ی ریسرچ گیت اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۵۹
- جدول ۴-۷. تعداد دنبال‌شوندگان توسط اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۵۹
- جدول ۴-۸. تفاوت تعداد دنبال‌شوندگان توسط اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۰
- جدول ۴-۹. تعداد دنبال‌کنندگان اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۶۱
- جدول ۴-۱۰. تفاوت تعداد دنبال‌کنندگان اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۱
- جدول ۴-۱۱. آزمون توکی جهت مقایسه زوجی تعداد دنبال‌کنندگان اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۲
- جدول ۴-۱۲. تعداد مشاهده‌ی مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۶۲
- جدول ۴-۱۳. تفاوت میانگین تعداد مشاهده‌ی مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۳
- جدول ۴-۱۴. آزمون توکی جهت مقایسه زوجی تعداد مشاهده‌ی مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۴
- جدول ۴-۱۵. تعداد دانلود مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۶۴
- جدول ۴-۱۶. تفاوت تعداد دانلود مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۵
- جدول ۴-۱۷. تعداد استناد به مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۶۶
- جدول ۴-۱۸. تفاوت تعداد استناد به مقالات اعضای شبکه‌ی ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۶

- جدول ۴-۱۹. امتیاز تأثیر مقالات اعضای شبکه ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌ها ۶۷
- جدول ۴-۲۰. تفاوت امتیاز تأثیر مقالات اعضای شبکه ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۸
- جدول ۴-۲۱. آزمون توکی جهت مقایسه زوجی امتیاز تأثیر مقالات اعضای شبکه ریسرچ گیت در بین رشته‌ها ۶۸
- جدول ۴-۲۲. سؤال یک: چطور با شبکه علمی ریسرچ گیت آشنا شدید؟ ۶۹
- جدول ۴-۲۳. سؤال دو: چه انگیزه‌ای باعث شد که به شبکه علمی ریسرچ گیت بپیوندید؟ ۷۱
- جدول ۴-۲۴. سؤال سه: به نظر شما، آیا استفاده شبکه ریسرچ گیت برای همه می‌تواند مفید باشد؟ از چه طریق؟ ۷۲
- جدول ۴-۲۵. سؤال چهار: معمولاً چه نوع فعالیتی را در شبکه علمی ریسرچ گیت انجام می‌دهید؟ ۷۳
- جدول ۴-۲۶. سؤال پنج: کدام ویژگی‌های شبکه علمی ریسرچ گیت را بیش‌تر می‌پسندید؟ ۷۴
- جدول ۴-۲۷. سؤال شش: به نظر شما، شبکه علمی ریسرچ گیت چه مشکلی دارد؛ یا چه ویژگی داشت بهتر بود؟ ۷۶
- جدول ۴-۲۸. سؤال هفت: آیا نکته یا نظری راجع به شبکه ریسرچ گیت یا خدمات مشابه هست که بخواهید اضافه کنید؟ ۷۷

فهرست اشکال

- شکل ۳-۱. نمونه انتخاب شده از حوزه علوم اجتماعی ۳۹
- شکل ۳-۲. نمونه انتخاب شده از حوزه علوم پایه ۳۹
- شکل ۳-۳. جستجوی رشته در شبکه ریسرچ گیت ۴۰
- شکل ۳-۴. مشاهده تمام کاربران یک رشته در شبکه ریسرچ گیت ۴۰
- شکل ۳-۵. لیست تمامی کاربران رشته شیمی تغذیه ۴۱
- شکل ۳-۶. نمونه پروفایل ۴۲

- نمودار ۱-۴. سطح تحصیلی در رشته روانشناسی کاربردی ۵۲
- نمودار ۲-۴. سطح تحصیلی در رشته اقتصاد رفتاری ۵۳
- نمودار ۳-۴. سطح تحصیلی در رشته شیمی تغذیه ۵۳
- نمودار ۴-۴. سطح تحصیلی در رشته فیزیک پزشکی ۵۴
- نمودار ۵-۴. سطح تحصیلی اعضای شبکه علمی ریسرچ گیت به تفکیک رشته‌های مورد بررسی ۵۴
- نمودار ۶-۴. سطح تحصیلی اعضای شبکه ریسرچ گیت در تمام رشته‌ها ۵۵
- شکل ۱-۴. پراکندگی تعداد مقالات ۵۶
- شکل ۲-۴. پراکندگی نمره ریسرچ گیت ۵۸
- شکل ۳-۴. پراکندگی تعداد دنبال‌شوندگان ۶۰
- شکل ۴-۴. پراکندگی تعداد دنبال‌کنندگان ۶۱
- شکل ۵-۴. پراکندگی تعداد مشاهده ۶۳
- شکل ۶-۴. پراکندگی تعداد دانلود ۶۵
- شکل ۷-۴. پراکندگی استناد به مقالات ۶۶
- شکل ۸-۴. پراکندگی امتیاز تأثیر مقالات ۶۷

فصل نخست: کلیات پژوهش

اینترنت پدیده‌ای است که امروزه در تمامی لایه‌های زندگی افراد نفوذ کرده‌است، خدمات اینترنت در ابتدا به جستجو، تورق، ایمیل (رایانامه) و غیره محدود بود، اما امروزه این خدمات بسیار توسعه یافته‌اند و عضو جدایی‌ناپذیری از زندگی روزانه شده‌اند. تأثیر آن تا حدی است که زندگی بدون اینترنت را برای بسیاری از افراد غیرممکن ساخته است. اینترنت می‌تواند بر تمام جنبه‌های زندگی از جمله برقراری ارتباط با دیگران تأثیرگذار باشد (آمیچی-هامبورگر و وینیتزکی^۱، ۲۰۱۰؛ به نقل از نیازمند، ۱۳۹۲). شبکه جهان گستر وب یکی از خدمات اینترنت است و آن اندازه مورد توجه قرار گرفت که مردم وب و اینترنت را با یکدیگر مترادف می‌دانند در حالی که واقعاً این‌طور نیست (شهابی و بیات، ۱۳۹۱).

وب یک واسطه محبوب برای انتشار، به اشتراک‌گذاری، برقراری ارتباط و توزیع اطلاعات است که توسط تیم پرنرلی^۲ در سن^۳ (سازمان پژوهش هسته‌ای اروپایی) در ژنو (سوئیس) در سال ۱۹۸۹ ابداع شد (نیازمند، ۱۳۹۲). وب سنتی محیطی ایستا را فراهم می‌کرد که کاربران در هنگام استفاده از آن حالتی منفعل داشتند. یعنی ارتباطی که بین کاربر و سیستم برقرار بود به صورت یک‌طرفه در جریان بود. این نبود امکان تعامل در وب سنتی، در وب ۲ مرتفع شد و کاربران می‌توانند در این محیط به تولید محتوا بپردازند (سینگ و مالکی^۴، ۲۰۱۱). در وب ۲ کاربر صرفاً مصرف‌کننده محتوا نیست؛ بلکه خود او هم در فرآیندی جمعی و غیرمتمرکز به تولید محتوا می‌پردازد و به‌طور کلی در چرخه حیات وبی نقشی مؤثر ایفا می‌کند (ایزدپناه، ۱۳۸۴). به‌طور کلی به‌نظر می‌رسد وب ۲ نحوه تعامل با منابع اطلاعاتی را متحول کرده‌است (تریدنیک^۵، ۲۰۰۶). درست است که وب ۲ امکان تولید محتوا را به کاربران می‌دهد، اما باید این نکته را در نظر داشت که امکان تولید محتوا توسط کاربران به صورت بالقوه می‌تواند باعث کاهش کیفیت اطلاعات شود، به‌ویژه از این جهت که فعالیت‌های آماتوری را افزایش می‌دهد و همه به نوعی تولید و توزیع‌کننده اطلاعات می‌شوند (جمالی مهموئی، ۱۳۸۸). وب ۲ در سال ۲۰۰۴ توسط اوریلی^۶ مطرح شد و آن را این‌گونه تعریف کرد که: وب ۲ برنامه‌ای کاربردی است که بسیاری از مزیت‌ها را برای بسترهای نرم‌افزاری به صورت بالقوه شامل می‌شود. از جمله خدمات وب ۲ می‌توان، شبکه‌های اجتماعی^۷، بلاگ‌ها^۸، ویکی‌ها^۹، خبرخوان‌ها^{۱۰}، پیغام فوری^{۱۱}،

¹ Amichi-Humburger & Vinitzky

² Tim Berners-Lee

³ Cern

⁴ Singh & Malkeet

⁵ Tredinnick

⁶ O'Reilly

⁷ Social Networks

⁸ Blogs

⁹ Wikis

¹⁰ Rich Site Summary (RSS)

¹¹ Instant Message (IM)

سایت‌های نشانه‌گذاری اجتماعی^۱ و پادپخش‌ها^۲ را نام برد. یکی از بسترهای نرم‌افزاری پرکاربرد وب ۲، شبکه‌های اجتماعی پیوسته هستند. در واقع شبکه‌های اجتماعی مهم‌ترین ابزار وب ۲ هستند که به نوعی دربردارندهٔ دیگر ابزارهای وب ۲ نیز هستند (رسولی و مرادی، ۱۳۹۱).

شبکه‌های اجتماعی در اواخر دههٔ ۹۰ ظهور یافتند و روند تکاملی آن‌ها تا به امروز ادامه داشته است. تا آن‌جایی که شبکه‌های اجتماعی را همچون سیلابی دانسته‌اند که جوامع مختلف را فراگرفته و در حال پیشروی است (بوید و الیسون^۳، ۲۰۰۸). این شبکه‌ها به افراد اجازه می‌دهند تا روابط اجتماعی خود را به‌طور غیر فیزیکی (مجازی) ممکن سازند، بنابراین افراد می‌توانند بدون نیاز به حضور در جمع یا موقعیت مورد نظرشان به تبادل اطلاعات بپردازند. بوید و الیسون (۲۰۰۸) شبکه‌های اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کنند: خدماتی مبتنی بر وب که به افراد اجازه می‌دهند: ۱- پروفایلی عمومی یا نیمه عمومی را در داخل یک سیستم محدود ایجاد کنند. ۲- تشریح لیستی از کاربرانی که با آن‌ها تماسی به اشتراک گذاشته‌اید. ۳- مشاهده و پیمایش لیستی از ارتباطات دیگر افراد که توسط سیستم ساخته شده است. شبکه‌های اجتماعی یعنی گروهی از افراد در یک گروه خاص که با یکدیگر در ارتباط هستند، در واقع شبیه یک اجتماع کوچک است. در این اجتماعات کوچک افرادی با مذاهب مختلف حضور دارند که اکثریت آن‌ها دارای اهداف مشترک هستند. این افراد می‌توانند بر مبنای علایق شخصی خود، مطالب را در بین دوستان‌شان به اشتراک بگذارند. عضویت در این‌گونه شبکه‌ها معمولاً رایگان است و همه می‌توانند عضوی از این شبکه‌ها باشند. بنابراین شبکه‌های اجتماعی در مدارس، دانشگاه‌ها و دیگر محیط‌هایی که افرادی با اهداف مشترک وجود داشته باشند نیز قابلیت اجرایی شدن دارد (سینگ و مالکی، ۲۰۱۱).

پس از ایجاد امکانات روزافزون در شبکه‌های اجتماعی عمومی و محبوبیت این شبکه‌ها در بین اقشار مختلف جامعه به‌ویژه جوان‌ترها، شبکه‌های اجتماعی تخصصی با تمرکز بر اهداف خاص ایجاد شدند. از جمله شبکه‌هایی که در این بین آغاز به کار کردند شبکه‌های علمی بود که برای افراد علاقه‌مند به مباحث علمی و تحقیقاتی ایجاد شد. برخی از این شبکه‌ها عبارتند از: ریسرچ‌گیت^۴، آکادمیا^۵، مندلی^۶، سایت‌یولایک^۷ و بسیاری دیگر (ثلوال و کوشا^۸، ۲۰۱۳). هرکدام از این شبکه‌ها ویژگی‌های خاص خود را دارند اما آنچه که در بین اکثریت آن‌ها مشترک است، مدیریت هویت، یافتن متخصصان، آگاهی از متون، مدیریت تماس‌ها، آگاهی از شبکه‌ها و تبادل اطلاعات است (ریشتر و کُخ^۹،

---

¹ Social Book Marking Sites

² Podcasts

³ Boyd & Ellison

⁴ ResearchGate

⁵ Academia.edu

⁶ Mendeley

⁷ CiteULike

⁸ Thelwall & Kousha

⁹ Richter & Koch

۲۰۰۸). این ویژگی‌ها در کنار روش‌هایی که شبکه‌های اجتماعی تخصصی به عنوان الگوهای ارتباطی علمی جدید فراهم می‌کند، گاهاً به عنوان روش‌هایی برای جایگزینی روش‌های سنتی نیز مطرح می‌شوند چرا که در حال دگرگون کردن روش‌های تعامل و برقراری ارتباط در بین دانشمندان است. پژوهش نیکولاس و رولاندز^۱ که در سال ۲۰۱۱ بر روی بیش از ۲۰۰۰ محقق انجام گرفت نشان داده شد که شبکه‌های اجتماعی بر روی تمامی مراحل چرخه پژوهشی دانشمندان مؤثر است، از شناسایی فرصت‌های پژوهشی گرفته تا انتشار یافته‌های آن. افرادی که عضو این شبکه‌ها می‌شوند به دنبال مباحث علمی هستند و کارهای تحقیقاتی خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند و از تجربه‌های سایر کاربران این شبکه‌ها استفاده می‌کنند. همان‌طور که گیگلیا^۲ بیان کرده است: از زمانی که مجلات علمی در سال ۱۶۶۵ آغاز به کار کردند تاکنون، همکاری یکی از اجزای اساسی علم است. این همکاری‌ها، ارتباطات و تعاملات علمی که نقطه آغاز مجلات علمی بوده است امروزه در حال حرکت به سمت ارتباطات علمی موجود در شبکه‌های اجتماعی علمی است.

۱-۲. بیان مسئله

در طول دو دهه اخیر فرآیند دسترسی به اطلاعات علمی به دلیل بهبود و گسترش در ابزارهای بازیابی (ابرموتورهای جستجو، پایگاه‌های اطلاعاتی، فهرست‌های ناشران، فهرست‌های آنلاین، خدمات پیام‌رسان و غیره) پیشرفت خوبی داشته است و همراه با افزایش در مقدار اطلاعات الکترونیکی، دسترس‌پذیری بیشتری برای کاربران نهایی فراهم شده است. اما به دلیل گسترده و تخصصی‌تر شدن علم در حوزه‌های مختلف، همچنان متخصصان از دسترسی به منابع تخصصی‌شان رضایت کافی ندارند و در بسیاری از موارد از عدم امکان تعامل دوطرفه با پایگاه‌های اطلاعاتی ناراضی هستند. در همین راستا، در سال‌های اخیر یکی از مهم‌ترین ابزارهای وب ۲ یعنی شبکه‌های اجتماعی به کمک پژوهشگران آمده است. شبکه‌های اجتماعی قابلیت‌های گسترده‌ای را برای تعامل، به اشتراک‌گذاری و پی‌گیری علاقه‌مندی‌ها نشان داده‌اند.

پس از شبکه‌های عمومی، شبکه‌های تخصصی پا به عرصه ظهور گذاشتند که از طرف متخصصان، محققان و دانشجویان بسیار مورد توجه قرار گرفته است. پونته و سایمون^۳ (۲۰۱۱) بیان کردند که یک سوم متخصصان از شبکه‌های اجتماعی تخصصی استفاده می‌کنند و میزان استفاده از وبلاگ‌ها و ویکی‌ها به‌طور قابل ملاحظه‌ای (معنی‌داری) در حال کاهش است. بنابراین رشد گرایش دانشمندان به این سمت ملموس است. با توجه به اهمیت روزافزون این شبکه‌ها، نیاز به شناخت و درک تعاملی که دانشمندان در این شبکه‌ها دارند، انگیزه‌هایی که سبب پیوستن آن‌ها به این شبکه‌ها می‌شود بسیار مهم است، اما تعداد پژوهش‌هایی که در رابطه با شناسایی نگرش‌های دانشمندان و تعاملات آن‌ها باشد محدود است. بنابراین شناخت ما از شبکه‌های اجتماعی تخصصی محدود است و

¹ Nicolas & Rowlands

² Giglia

³ Ponte & Simon

علاوه بر این عملکرد قابلیت‌های آن‌ها نیز برای بسیاری از اعضاء از شفافیت کافی برخوردار نیست. همچنین در پاره‌ای از مواقع، کاربران تفاوت بین شبکه‌های عمومی و تخصصی را به درستی درک نمی‌کنند. به عنوان مثال، دانشمندان از قابلیت‌های این شبکه‌ها چه استفاده‌هایی می‌کنند، چه اهدافی را دنبال می‌کنند و چه نگرش‌هایی نسبت به این شبکه‌ها دارند از مسائل مطرح در این مبحث می‌باشد که بی‌پاسخ مانده‌اند. این پژوهش قصد دارد تا به بررسی انگیزه‌های عضویت دانشمندان و تعامل اطلاعاتی آنان در شبکه اجتماعی حرفه‌ای ریسرچ‌گیت که بیش از ۴ میلیون کاربر دارد، بپردازد.

۱-۳. اهداف پژوهش

هدف اصلی: شناسایی انگیزه‌ها و تعاملات اطلاعاتی دانشمندان در شبکه اجتماعی تخصصی ریسرچ‌گیت

اهداف جزئی:

- شناسایی وضعیت تعداد مقالات، نمره ریسرچ‌گیت، دنبال‌شوندگان، دنبال‌کنندگان، مشاهده، دانلود، استناد و امتیاز تأثیر مقالات در شبکه علمی ریسرچ‌گیت برحسب رشته‌ها
- شناسایی اهداف دانشمندان در استفاده از شبکه علمی ریسرچ‌گیت.
- شناسایی نوع نگرش‌های موجود در رابطه با شبکه علمی ریسرچ‌گیت.
- شناسایی تعاملات اطلاعاتی و ارتباطات علمی دانشمندان در شبکه علمی ریسرچ‌گیت.

۱-۴. پرسش‌های پژوهش

۱. آیا بین تعداد مقالات کاربران شبکه ریسرچ‌گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
۲. آیا بین نمره ریسرچ‌گیت کاربران شبکه ریسرچ‌گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
۳. آیا بین تعداد دنبال‌شوندگان و همچنین تعداد دنبال‌کنندگان کاربران در رشته‌های مختلف در شبکه ریسرچ‌گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
۴. آیا بین تعداد مشاهده، دانلود و همچنین تعداد استناد به مقالات کاربران در رشته‌های مختلف در شبکه ریسرچ‌گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
۵. آیا بین امتیاز تأثیر مقالات کاربران شبکه ریسرچ‌گیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
۶. هدف دانشمندان در استفاده از شبکه علمی ریسرچ‌گیت چیست؟
۷. چه نگرش‌هایی در رابطه با استفاده از شبکه علمی ریسرچ‌گیت وجود دارد؟
۸. تعاملات اطلاعاتی و ارتباطات علمی دانشمندان در شبکه علمی ریسرچ‌گیت چگونه است؟

۵-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش

شبکه‌های اجتماعی نسل جدیدی از امکانات وب هستند که در کانون توجه کاربران اینترنت قرار گرفته‌اند (برات و صیادی، ۱۳۹۱). این شبکه‌ها در واقع نوع جدیدی از توانایی برقراری ارتباط، تعامل و به اشتراک‌گذاری را در اینترنت فراهم کرده‌اند. در بین این شبکه‌ها، شبکه‌های تخصصی، برای اهداف علمی و پژوهشی به وجود آمده‌اند و توجه متخصصان، محققان، دانشمندان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به خود جلب کرده‌اند، به طوری که ناندز و بورگو^۱ (۲۰۱۳) بیان کردند که یک سوم از کاربران شبکه اجتماعی حرفه‌ای آکادمیا (که یک شبکه اجتماعی علمی است)، دانشجوی مقطع دکتری هستند و بیش از نیمی از آن‌ها در گروه دانشگاهیان (افرادی که به نحوی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی در حال فعالیت هستند) جای گرفته‌اند. همچنین استفاده از شبکه‌های اجتماعی امکان افزایش نقاط دسترسی برای منابع را فراهم می‌کند. همان‌گونه که کلی و دلسال^۲ (۲۰۱۲) ضمن پیشنهاد به استفاده از خدمات شبکه‌های اجتماعی توسط محققان، این‌گونه گزارش می‌کنند که فعالیت در خدماتی همچون شبکه‌های اجتماعی، سبب بهبود در فاکتورهای بهینه‌سازی موتور جستجو، افزایش میزان رؤیت و در نهایت افزایش قابل توجه تعداد مشاهده، دانلود و استناد به آثار را به همراه خواهد داشت. بنابراین شبکه‌های تخصصی در حال پیشرفت و تکامل هستند و کاربران آن‌ها که بیش‌تر از قشر تحصیل کرده هستند هر روز در حال افزایش است، اما فقدان مطالعه خاص در رابطه با استفاده دانشمندان از ویژگی‌ها و قابلیت‌های این شبکه‌ها، همچنین نگرش‌هایی که نسبت به آن دارند در حوزه‌های علمی و تحقیقاتی از جمله عواملی است که نیاز به شناخت و درک رفتار اطلاعاتی دانشمندان در برخورد با این شبکه‌ها را ایجاد می‌کند.

اکثر قریب به اتفاق پژوهش‌های انجام شده به‌طور گسترده به رسانه‌های اجتماعی عمومی پرداخته‌اند و به شبکه‌های تخصصی توجه کافی نشده‌است و ضرورت انجام پژوهشی در این رابطه احساس می‌شود چرا که تعداد کاربران این شبکه‌ها بسیار بالا بوده و همچنان در حال رشد است. از سوی دیگر، اهمیت اقشار کاربران (به دلیل این که اکثریت آن‌ها قشر تحصیل کرده هستند) نیاز به بینشی عمیق‌تر را در رابطه با این شبکه‌ها در بافت و زمینه‌ای علمی ایجاد کرده است. این پژوهش قصد دارد تا با بررسی انگیزه‌ها و تعاملات اطلاعاتی دانشمندان در شبکه ریسرچ‌گیت، کمبود شناخت ناشی از عدم بررسی قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی و رفتار اطلاعاتی دانشمندان در برخورد با آن‌ها را تا حدی جبران کند.

---

¹ Nandez & Borrego

² Kelly & Delasalle

۱-۶. تعریف‌های عملیاتی

تعداد مقالات^۱: مجموع تعداد مقالات بارگذاری شده توسط محقق یا شبکه ریسرچ‌گیت در پروفایل هر محقق است.

نمره ریسرچ‌گیت^۲: نمره‌ای است که شبکه ریسرچ‌گیت توسط الگوریتم مخصوص به خود، به هر محقق، دانشگاه یا مؤسسه اختصاص می‌دهد. این نمره با توجه به میزان مشارکت کاربران، تعامل با سایر محققان، شهرت و غیره در هر عضو قابل تغییر است.

دنبال‌شوندگان^۳: مجموع تعداد کاربرانی است که توسط محققانی که به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند دنبال می‌شوند. منظور از دنبال‌شدن، پی‌گیری فعالیت‌ها است.

دنبال‌کنندگان^۴: مجموع تعداد کاربرانی است که محققان انتخاب شده به عنوان نمونه را دنبال می‌کنند. منظور از دنبال‌کردن، پی‌گیری فعالیت‌ها است.

تعداد مشاهده: مجموع تعداد دفعاتی است که مقالات هر محقق مشاهده می‌شود.

تعداد دانلود: مجموع تعداد دفعاتی است که مقالات هر محقق دانلود می‌شود.

تعداد استناد به مقالات: مجموع تعداد دفعاتی است که به مقالات هر محقق استناد می‌شود.

امتیاز تأثیر مقالات^۵: مجموع ضریب تأثیر مجلاتی است که مقالات محقق در آن به چاپ رسیده است. در واقع عدد اختصاص یافته بر اساس کیفیت و کمیت مجله برآورد می‌شود. مجموع این ضریب تأثیرهای مقالات، امتیاز تأثیر مقالات برای هر محقق را مشخص می‌کند.

۱-۷. جنبه نو بودن پژوهش

این پژوهش از معدود پژوهش‌هایی است که بررسی شبکه‌های اجتماعی تخصصی در حوزه علم می‌پردازد و به طور خاص تحقیق چندانی تاکنون در مورد ریسرچ‌گیت که شبکه‌ای بسیار نوآور و رو به توسعه ایست انجام نشده‌است. نوآوری تحقیق تاحدودی در روشن کردن ابعاد تعاملات اطلاعاتی و ارتباطات علمی دانشمندان در محیط چنین شبکه‌هایی می‌تواند باشد.

---

¹ Publication

² ResearchGate Score

³ Following

⁴ Followers

⁵ Impact Points